

PARTY POLARIZATION AND THE PARADOX OF COOPERATION: POLITICAL  
COEXISTENCE IN GEORGIA IN  
1917–1919

პარტიული პოლარიზაცია და თანამშრომლობის პარადოქსი: პოლიტიკური  
თანაცხოვრების შტრიხები საქართველოში 1917–1919 წლებში

GIORGI BATSIKADZE

PhD candidate at Batumi Shota Rustaveli State University  
Batumi, Georgia

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8671-8667>

Giorgibatsikadze21@gmail.com

+995593592100

**Annotation**

The article examines the relationships and principles of cooperation between political parties in Georgia during 1917–1919 in the context of ideological and political conflicts. These interactions developed both before and after the restoration of the country's independence. Based on primary archival sources, periodical press, memoir literature, and contemporary historiography, the article analyzes the key characteristics of the political climate in which radically different forces were forced to consolidate around common state goals. The study confirms that, despite deep ideological and tactical differences, cooperation between the parties was made possible by considering national interests. The political culture of the First Republic was grounded in democratic values. This period represents an important model in which political pluralism and mechanisms of agreement became the foundation for the political development of the country.

**Keywords:** Georgia; political polarization; National Council; coalition; elections; First Republic; social democracy.

გიორგი ბაციკაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის დოქტორანტი

საქართველო, ბათუმი

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8671-8667>

Giorgibatsikadze21@gmail.com

+995593592100

**ანოტაცია**

სტატია საქართველოში არსებული იდეოლოგიური და პოლიტიკური დაპირისპირებების ფონზე მიმოიხილავს 1917–1919 წლებში პოლიტიკური პარტიების ურთიერთდამოკიდებულებასა და თანამშრომლობის პრინციპებს, რომლებიც ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენამდე და მის შემდეგ ვითარდებოდა. პირველადი არქივული წყაროების, პერიოდული პრესის, მემუარული ლიტერატურისა და თანამედროვე ისტორიოგრაფიის საფუძველზე, სტატია აანალიზებს იმ პოლიტიკური კლიმატის ძირითად მახასიათებლებს, რომელშიც ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული ძალები იძულებული გახდნენ საერთო სახელმწიფოებრივი მიზნების გარშემო კონსოლიდირებულიყვნენ. კვლევის შედეგად დასტურდება, რომ მიუხედავად ღრმა

იდეოლოგიური და ტაქტიკური განსხვავებებისა, პარტიებს შორის თანამშრომლობა შესაძლებელი გახდა ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით. პირველი რესპუბლიკის პოლიტიკური კულტურა ემყარებოდა დემოკრატიულ ღირებულებებს. აღნიშნული პერიოდი წარმოადგენს მნიშვნელოვან მოდელს, სადაც პოლიტიკური პლურალიზმი და შეთანხმების მექანიზმები ქვეყნის პოლიტიკური განვითარების განვითარების საფუძვლად იქცა.

**საკვანძო სიტყვები:** პარტიული დაპირისპირება; ეროვნული საბჭო; კოალიცია; არჩევნები; პირველი რესპუბლიკა; სოციალ-დემოკრატია.

### შესავალი

1918 წელს 26 მაისს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა მე-20 საუკუნის და ზოგადად საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე საკვანძო მოვლენაა. ქართული საზოგადოება დიდი სიხარულითა და ენთუზიაზმით შეხვდა დამოუკიდებლობის აღდგენის შესაძლებლობას. 1918 წლის აპრილში, ქართველი სტუდენტების საერთო და სრულიად სახელმწიფო და საზოგადოებრივი დაწესებულებების მოსამსახურეთა დამფუძნებელი კრება მოუწოდებდა ეროვნულ საბჭოს გამოცხადებინა საქართველოს დამოუკიდებლობა. 26 მაისის, დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, სასურსათო სამინისტროს მოხელეები, ქუთაისის, ბათუმისა და ყვირილის ფოსტა-ტელეგრაფის თანამშრომლები და ა.შ. ერთმანეთის მიყოლებით გზავნიდნენ მისალოც ბარათებს და გამოთქვამდნენ აღფრთოვანებას (სცსა, ფ. 1836, ან. 1, საქ. 12, ფურც. 59-61, 135-137). ხევისურების დეპუტაცია აცხადებდა, რომ სისხლის ბოლო წვეთამდე დაიცავდა საქართველოს დამოუკიდებლობას (საქართველოს რესპუბლიკა N2, 1918: 3). მოვლენის უაღრესად დიდ ისტორიულ მნიშვნელობას დამოუკიდებლობის აღდგენასთან ერთად ისიც განსაზღვრავდა, რომ პირველად ისტორიაში ქართულ სახელმწიფოს სათავეში ჩაუდგა დემოკრატიული ხელისუფლება.

დემოკრატიული ხელისუფლება კი კოალიციური პრინციპით შეიქმნა იმ ქართული პარტიების მიერ, რომელთა წარსული ურთიერთობებიც მწვავე ანტაგონიზმის ფონზე მიმდინარეობდა. XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე საქართველოში რამდენიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიმართულება გავრცელდა, განსაკუთრებით კი სოციალიზმმა იმძლავრა. ქართული პოლიტიკური პლურალიზმი პარტიების კრიტიკულად მწვავე ურთიერთდამოკიდებულებით დაიწყო, რაც არსებობდა არა მხოლოდ მემარცხენე სოციალ-დემოკრატებსა და მემარჯვენე ეროვნულ-დემოკრატებს შორის, არამედ თავად სოციალისტურ პარტიებს შორისაც, განსაკუთრებით კი სოციალ-დემოკრატებისა და სოციალისტ-ფედერალისტების შემთხვევაში.

პირველ ეტაპზე მემარჯვენე და მემარცხენე ფრთებს შორის დაპირისპირებამ სრული ანტაგონიზმის სახე მიიღო. კლასობრივ ბრძოლაზე ორიენტირებული სოციალ-დემოკრატები შეუძლებლად თვლიდნენ კლასთა შერიგებას. ისინი ეროვნულ საკითხს მეორე პლანზე წევდნენ, რამდენადაც მისი მოგვარების წინაპირობად სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრას უკავშირებდნენ, განსხვავებით ფედერალისტებისა და ეროვნულ-დემოკრატებისგან, რომლებიც სამოღვაწეო ასპარეზზე ეროვნული დროშით გამოვიდნენ. ამასთანავე, სოციალ-დემოკრატებისთვის, სუსტი საზოგადოებრივი განვითარების პირობებში, საქართველოს ავტონომია იყო თავად-აზნაურთა ბატონობის შენარჩუნების საშუალება. ამ ნიადაგზე აღმოცენებული დაპირისპირება ორმხრივ შეურაცხყოფაშიც გადაიზარდა (შველიძე, 2022: 180-191). იდეოლოგიურ ბანაკებს შორის ამტყდარმა პუბლიცისტურმა ომმა ავტონომისტებს ფეოდალთა ინტერესების დამცველთა იარაღი მიაკერა, სოციალ-დემოკრატებს კი ინტერნაციონალისტების.

ურთიერთობების მეტ-ნაკლები დათბობის პირველ შემთხვევად 1914 წელი და საქართველოს განტავისუფლების კომიტეტის წარმომადგენლის საქართველოში ჩამოსვლა

შეიძლება ჩაითვალოს. 1914 წლის ნოემბერში გიორგი მაჩაბელი საქართველოში ჩამოვიდა (მამულია, ასტამაძე, 2019: 106). მაჩაბელს ქუთაისში ფარულად შეხვდნენ ეროვნულ-დემოკრატი ამირეჯიბი და გაბაშვილი, ფედერალისტი რეზილაძე და ფირცხალავა, მენშევიკი ჟორდანია და გეგეჭკორი. საერთო მოქმედებაზე შეთანხმება არ შედგა, თუმცა, მხარეები შეთანხმდნენ, რომ ისინი ერთმანეთს ხელს არათუ შეუშლიდნენ, შეძლებისდაგვარად დაეხმარებოდნენ და თავიანთი კურსით იმოქმედებდნენ (გაბაშვილი, 1959: 125-127). როგორც ჟორდანია წერს, საქართველოს დამოუკიდებლობაზე ორი აზრი არ ყოფილა, სხვაობა იყო ტაქტიკაში. იგი ეწინააღმდეგებოდა ყოველგვარ აჯანყებას, რაც რუსეთისთვის საქართველოს აოხრების საბაზად მიაჩნდა და აქცენტს საერთო დემოკრატიულ რევოლუციაზე აკეთებდა (ჟორდანია, 1990: 71-72). ფაქტობრივად, ორი ტაქტიკა გაფორმდა: ერთნი ფსონს გერმანიაზე დებდნენ, მეორენი ანტანტისა და რუსეთში დემოკრატიული რევოლუციის გამარჯვებაზე, ან ერთი გაამართლებდა, ან მეორე. თუმცა, პოლიტიკური ბატალიები ისევ მწვავედ მიმდინარეობდა როგორც სახელმწიფო სათათბიროში, ისე პრესის ფურცლებზე. ამასობაში, პირველ მსოფლიო ომში რუსეთის მარცხისა და რევოლუციის პირობებში საქართველოს განთავისუფლების საკითხი რეალური გახდა, დამოუკიდებელი საქართველო კი იმ პოლიტიკურ სპექტრს უნდა ემართა, რომელიც ერთმანეთთან საერთო ენის გამოახვას ვერ ახერხებდა.

სტატიის მიზანია განსაზღვროს პირველ ქართული პოლიტიკურ პარტიებს შორის არსებული დაპირისპირებების შინაარსი, მოტივები და მიზნები, მის ფონზე კი წარმოაჩინოს პოლიტიკური თანაცხოვრების საკვანძო შტრიხები 1917-1919 წლებში. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორია დიდი ხანია რაც ქართველი და უცხოელი მკვლევრების განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშაა და ბევრი ღირებული კვლევა განხორციელდა. წინამდებარე სტატიით წარმოდგენილი ცალკეული საკითხის თემატიკაზე არსებული კვლევებიდან აღსანიშნავია ოთარ ჯანელიძის (2022) და სტივენ ჯონსის (2018) შრომები. თუმცა ქართულ პოლიტიკურ პარტიებს შორის თანამშრომლობის ის კონკრეტული მომენტი, რომელიც პირველი რესპუბლიკის გარშემო ჩამოყალიბდა, კიდევ უფრო მკაფიოდ წარმოჩენას საჭიროებს, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ახლო ისტორიული გამოცდილების გააზრება, რომლის შინაარსი აქტუალობას დღესაც არ კარგავს.

### მეთოდები

სტატია ეფუძნება ისტორიულ-დოკუმენტურ ანალიზს. გამოყენებულია პირველადი წყაროები, მათ შორის არქივში დაცული დოკუმენტები და პერიოდული პრესის მასალები, აგრეთვე მემუარული და პუბლიცისტური ლიტერატურა. კვლევაში გამოყენებულია ასევე თანამედროვე ისტორიოგრაფიული ნაშრომები, რაც იძლევა საშუალებას, მრავალმხრივ გაანალიზდეს 1917-1919 წლებში ქართული პოლიტიკური პარტიების პოზიციები და მათ შორის ურთიერთობის დინამიკა. თვისებრივი ანალიზის გზით გამოიკვეთება დაპირისპირების ძირითადი მიზეზები, იდეოლოგიური სხვაობები და შეთანხმების მცდელობები, რაც მკაფიოდ წარმოაჩენს იმ პერიოდის პოლიტიკურ კლიმატს როგორც პოლიტიკური პოლარიზაციის, ისე თანაცხოვრების მექანიზმების თვალსაზრისით.

### შედეგები

1917-1919 წლებში საქართველოს პოლიტიკური სივრცე ხასიათდებოდა ღრმა იდეოლოგიური და ტაქტიკური დაპირისპირებებით. მიუხედავად მნიშვნელოვანი იდეოლოგიური განსხვავებებისა, პირველმა ქართულმა რესპუბლიკამ მოახერხა პარტიათა შორის ფუნქციური თანაცხოვრების მოდელის ჩამოყალიბება, რომელიც შესაძლებელი

გახდა საერთო ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით და ისტორიული აუცილებლობიდან გამომდინარე თანამშრომლობის გზით. შესაბამისად, პირველი რესპუბლიკის შიდა პოლიტიკური პროცესები წარმოადგენს იმგვარ მოდელს, რომელიც მტკიცედ ეფუძნებოდა პოლიტიკური მრავალფეროვნების თანაარსებობას ეროვნული მიზნების ირგვლივ კონსოლიდაციის პირობებში.

## დისკუსია

### I. ავტონომიის საკითხი

საუკუნის დასაწყისიდანვე საქართველოში სოციალ-დემოკრატიულმა მიმართულებამ განსაკუთრებით იმპლავრა. იგი იმდენად დიდ და მრავალფეროვან პოლიტიკურ მიმართულებად იქცა, რომ ერთიანი პოზიციები თავად პარტიის შიგნითაც არ ყოფილა (ბაციკაძე, 2024: 99-111). საერთაშორისო და რეგიონულ ვითარებასთან ერთად იცვლებოდა პარტიის იდეოლოგია შეხედულებები. 1917 წლისათვის პარტიული დავის უმთავრესი თემა - ავტონომიის საკითხი - განმასხვავებელ ნიშანს აღარ წარმოადგენდა, სოციალ-დემოკრატებიც გაავტონომისტდნენ და თითქოს პარტიების თანხმობა უფრო რეალური უნდა გამხდარიყო.

1917 წლის აპრილში სოციალ-დემოკრატიული გაზეთის, „ხალხის თავისუფლების“ რედაქცია თავის მიზნებს შორის ასახელებდა ავტონომისტთა გაერთიანებას, ხალხში საქართველოს ტერიტორიული ავტონომიის პოპულარიზაციასა და ტერიტორიული ავტონომიის მოპოვებისთვის ბრძოლას (ხალხის თავისუფლება N7, 1917: 1). ფაქტობრივად, მენშევიკებმა დაიწყეს იმისთვის ბრძოლა, რაც მათი ფედერალისტებთან მრავალწლიანი შეურიგებლობის მიზეზი იყო.

ცნობილი მენშევიკი ივანე გომართელი თავისი წერილების კასკადში ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიის გულმხურვალე აპოლოგეტად იქცა. მისი აზრით, ავტონომია კლასთა შეგნებულ ბრძოლას ხელს შეუწყობდა და ამავდროულად იგი უნდა ყოფილიყო არა უბრალოდ თვითმმართველობა, არამედ პოლიტიკური ხასიათის, საკანონმდებლო უფლებებით, არჩევითი პარლამენტითა და კონსტიტუციით აღჭურვილი ავტონომია (ხალხის თავისუფლება N3, 1917: 2-3). ავტონომია იქცა პოლიტიკურ პროგრამა მაქსიმუმად. გომართელი იმდენად უარყოფდა საქართველოს სრულ დამოუკიდებლობას, რამდენადაც იმ ეტაპზე განუხორციელებლად მოიაზრებდა (ხალხის თავისუფლება N4, 1917: 2). გომართელი პატარა ერისთვის საჭიროდ თვლიდა მფარველს, რომლის ფუნქციასაც დემოკრატიული რუსეთი შეასრულებდა (ხალხის თავისუფლება N8, 1917: 2).

კავკასიაში ეროვნული საკითხის მოსაწესრიგებლად 1917 წლის ივნისში ნოე ჟორდანias მიერ წარდგენილი პროექტი ითვალისწინებდა თითოეული ერის ნაციონალურ მმართველობას და პოლიტიკური მოწყობის ნაციონალურ-ტერიტორიულ პრინციპს (ალიონი N17, 1917: 2-3). იგი თავის ეროვნულ იდეოლოგიას და მისი განხორციელების პერსპექტივას დემოკრატიული რუსეთის ჩარჩოებში განიხილავდა (ვადაჭკორია, 2003: 419).

სოციალ-დემოკრატებში ამჯერად დავა წარიმართა ავტონომიის მასშტაბურობაზე გაზეთ „ალიონის“ და „ერთობის“ წარმომადგენლებს შორის. ალიონელები ფართო ტერიტორიულ ავტონომიას და თბილისში ეროვნული პარლამენტის არსებობას უჭერდნენ მხარს, ერთობელები კი ამაში განსაკუთრებული ნაციონალიზმისკენ სვლის საშიშროებას ხედავდნენ (ვადაჭკორია, 2003: 421). ფაქტობრივად, მენშევიკებსა და ფედერალისტებს შორის წლების განმავლობაში ავტონომიის საკითხზე არსებულმა დისკუსიამ აზრი დაკარგა, რამდენადაც იგი მენშევიკებისთვის უკვე შიდა პარტიულ საკითხადაც კი იქცა.

ამჯერად პარტიათაშორისი დისკუსია იმ ტერიტორიის განსაზღვრაზე წარიმართა, რომელიც საქართველოს ავტონომიას უნდა მოეცვა. მაგალითად, ჟორდანია მას ეროვნული შემადგენლობის პრინციპით განსაზღვრავდა, ფედერალისტები კი საქართველოს



ისტორიული ტერიტორიების შეხედულებით. ამავდროულად, ფედერალისტები მოითხოვდნენ ეროვნული საბჭოს მოწვევას, რათა ეს თემა არა რუსეთის, არამედ ადგილობრივ დამფუძნებელ კრებას გადაეწყვიტა (ვადაჭკორია, 2008: 37).

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში სიმძიმის ცენტრის ავტონომიისკენ გადახრას თავისი მიზეზები გააჩნია. უპირველესად, სახელმწიფო სათათბიროს მოღვაწეობამ ნათელყო, რომ ხალხის სამსახური მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ეროვნულ საკითხთან. მეორე მხრივ, მსოფლიო ომის მსვლელობამ პოლიტიკური ცვლილებების რეალური პერსპექტივა წარმოშვა. გარდა ამისა, საზღვარგარეთ არსებული ეროვნულ-დემოკრატიული ძალები საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის პრაქტიკული საშუალებებით 1914 წლიდან იბრძოდნენ. 1917 წლის რევოლუციის გარიჟრაჟზე საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის შიგნიდან ჩნდება ჯგუფი, რომელიც თანდათან სცდება ავტონომიის ფარგლებს. პარტიის რადიკალური ფრთის წარმომადგენელი, დავით ჩიქოვანი ავტონომიას შეკვეცილ თავისუფლებას უწოდებს და ფაქტობრივად, ემხრობა სეპარაციას, ანუ დამოუკიდებლობას (ხალხის თავისუფლება N16, 1917: 3-4). მოგვიანებით ეს ფრთა რადიკალ-დემოკრატიულ პარტიად ყალიბდება და დამოუკიდებლობასაც შეფარულიდან აშკარა მოთხოვნად აყენებს. ეროვნული საბჭოს ერთ-ერთ სხდომაზე რადიკალ-დემოკრატი ალექსანდრე ახმეტელი ხაზგასმით ამბობდა, რომ ისინი უკიდურესი სეპარატისტები იყვნენ და მხარს უჭერდნენ დამოუკიდებელ, სუვერენულ საქართველოს, რომელიც გერმანიის მფარველობით უნდა შენარჩუნებულიყო (სცსა, ფ. 1836, ან. 1, საქ. 1, ფურც. 3-4). პოლიტიკურ ცხოვრებაში დამოუკიდებლობის იდეის შემოსვლამ ავტონომიაზე მსჯელობა გააუფასურა.

## II. ეროვნული საბჭო

ჯერ კიდევ 1917 წლის აგვისტოში შექმნილი პარტიათაშორისი ბიურო პოლიტიკური პარტიების თანაბარი რაოდენობის დელეგატებისგან შედგა. ეროვნული საბჭო, რომელიც სხვადასხვა სფეროსა და კლასის 329 დელეგატისგან დაკომპლექტებულმა ეროვნულმა ყრილობამ აირჩია, 67 კაცისგან შედგებოდა. მასში მანდატები შემდეგნაირად გადანაწილდა: 28 სოციალ-დემოკრატი, 11 სოციალისტ-ფედერალისტი, 9 ეროვნულ-დემოკრატი, 7 სოციალისტ-რევოლუციონერი (ესერი), 4 ალიონელი (სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფი), 1 რადიკალ-დემოკრატი, 3 სამაჰმადიანო საქართველოს წარმომადგენელი, 1 ზაქათალის ოლქიდან, 1 სამხრეთ ოსეთის ოლქიდან და 2 უპარტიო (სცსა, ფ. 1836, ან. 1, საქ. 124, ფურც. 5-6). დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ საბჭოს შემადგენლობა თითქმის გაორმაგდა, სოციალ-დემოკრატებმა ადგილების ნახევარზე მეტი, 66 მანდატი მიიღეს, ფედერალისტებმა 16, ეროვნულ-დემოკრატებმა 15, ესერებმა 12, რადიკალებმა 3, უპარტიო 2 და საინგილოდან 1 (ერთობა N111, 1918: 2). სოციალ-დემოკრატებმა პოზიციები გაიმყარეს და ფაქტობრივად, გადამწყვეტი უმრავლესობაც შექმნეს. სექტემბერში საბჭოს პარტიული მანდატები შემცირდა, ვინაიდან 26 ადგილი დაიკავეს ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებმა (აქტების კრებული, 1990: 62-63).

დემოკრატიულ არჩევნებამდე ეროვნული საბჭო ასრულებდა მთავრობის როლს. შემადგენლობიდან გამომდინარე ჩამოყალიბდა კოალიციური მთავრობა, მინისტრთა კაბინეტის რვა პორტფელიდან ოთხი სოციალ-დემოკრატებმა დაიკავეს (შინაგანი, საგარეო, სამხედრო და მიწათმოქმედების), ორი ფედერალისტებმა (განათლება და იუსტიცია), თითო-თითო ეროვნულ-დემოკრატებმა (ფინანსთა) და ესერებმა (გზათა), მთავრობის თავმჯდომარედ აირჩიეს სოციალ-დემოკრატი ნოე რამიშვილი, რომელიც მალევე ჩაანაცვლა ნოე ჟორდანიამ (სცსა, ფ. 1836, ან. 1, საქ. 12, ფურც. 128).

ფაქტობრივად, კოალიციურ ხელისუფლებაში აღმოჩნდნენ ოპოზიციაში ერთმანეთს გადაკიდებული პარტიები. მათ შორის დაძაბულობა წარსულში ზოგჯერ უმაღლეს საფეხურს აღწევდა. ამ ორთაბრძოლაში განსაკუთრებით მწვავე და

ანტაგონისტური ხასიათი ჰქონდა სოციალ-დემოკრატიულ და ეროვნულ-დემოკრატიულ მიმართულებებს შორის დაპირისპირებას, ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს რადიკალურ მსოფლმხედველობრივ სხვაობასთან. შედარებით ვიწრო იდეოლოგიურ შინაარსს ატარებდა სოციალისტურ პარტიებს შორის არსებული დაპირისპირება, რომელშიც არცერთი პარტია არ ჩამორჩებოდა ერთმანეთს. განსაკუთრებით სოციალ-დემოკრატები და ფედერალისტები აქტიურობდნენ. ეს შეუთანხმებლობა მხოლოდ შიდა არენაზე არ დარჩენილა და გრძელდებოდა რუსეთის პირველ და მეოთხე სახელმწიფო სათათბიროს ტრიბუნაზეც.

ურთიერთობების მეტ-ნაკლები დარეგულირების პირველ ყველაზე მნიშვნელოვან მომენტად 1914 წელს განმათავისუფლებელი კომიტეტის წარმომადგენლის, გიორგი მაჩაბლის ვიზიტი და პარტიათაშორისი საიდუმლო შეხვედრა ჩავთვალოთ. აქ უკვე პირველ ადგილზე, მსოფლმხედველობრივი და იდეოლოგიური შეხედულებების ნაცვლად, დადგა სახელმწიფოებრივი საკითხი. 1918 წლიდან კი პოლიტიკური სპექტრის პასუხისმგებლობისა და სახელმწიფოებრივი აზროვნების ხარისხის ნათელყოფის ყველაზე მნიშვნელოვანი მომენტი იწყება, რომელშიც პარტიებს საზოგადოებრივი და დემოკრატიული ინტერესების სახელმძღვანელო გზა უნდა მოენახათ.

საბჭოს მუშაობა ცხარე პარტიული კამათის, კინკლაობისა და დავის პირობებში მიმდინარეობდა. ცხადია, ყველაფერი იდეალურად არ იყო, ექსპრესიული, გაუწონასწორებელი დებატები ზოგჯერ სცდებოდა რაციონალური მსჯელობის ჩარჩოებს. თუმცა სტენოგრაფიული ჩანაწერები მოწმობენ, რომ ემოციური პოლემიკის მიუხედავად, მოიძებნებოდა კონსტრუქციული მუშაობის გზა. შვიდი თვის განმავლობაში საბჭომ მიიღო 125 კანონი და დადგენილება (ჯონსი, 2018: 43). ოპოზიცია ხელისუფლების ეფექტურ მაკონტროლებელს წარმოადგენდა. ამასთანავე, ბევრი რეფორმის განხორციელება სწორედ მრავალპარტიული მთავრობის მოღვაწეობის დროს დაიწყო. აღსანიშნავია, რომ უმრავლესობისთვის უცხო არ იყო ოპოზიციის აზრისა თუ დასაბუთებული შესწორების გათვალისწინება, იმდროინდელ პოლიტიკურ აზროვნებაში ჯერ კიდევ არ არსებობდა განსხვავებული იდეოლოგიისა და აზრის მტრულად აღქმის ტენდენცია.

უმრავლესობაში მყოფი სოციალ-დემოკრატების პრაგმატიზმი თუ სადმე გამოჩნდა, ეს იყო მათი მცდელობა ყოფილიყვნენ ყველა სოციალური კლასის მთავრობა. ჟორდანია ცდილობდა ოპორტუნიზმი არ ჩავარდნილიყო. საქართველოს საზოგადოებას გლეხები, მუშები და წვრილი ბურჟუაზია შეადგენდა, სოციალ-დემოკრატები ბურჟუაზიის ინტერესებს გვერდს ვერ აუვლიდნენ. თუმცა, ისეთი სახელმწიფოს აშენებას ცდილობდნენ, რომელიც რაც შეიძლება მეტს იმოქმედებდა 'ნაკლები მქონე და არა მქონე კლასების ინტერესებისთვის'. ნოე ჟორდანია კარლ კაუცკის პოზიციას მიჰყვებოდა, რომლის მიხედვითაც დემოკრატიული რესპუბლიკა იყო პოლიტიკური მოწყობის ერთადერთი ფორმა, რომლის შეთავსებაც შეიძლებოდა სოციალიზმთან (ჟორდანია, 2018: 47-57). ჟორდიანის შეხედულებით, ნაკლები ბიუროკრატიისა და საქმიანი კოლეგიის სახით წარმოდგენილი კაბინეტის მეშვეობით უნდა უზრუნველყოფილიყო ხალხის მმართველობა. ქართველი მარქსისტები რთული ამოცანის წინაშე იდგნენ, მოქნილი დემოკრატიული მექანიზმის ჩამოყალიბებით უნდა შექმნილიყო მყარი სახალხო მმართველობის საფუძველი, პოლიტიკურ თვითმმართველობას კი უნდა შეესრულებინა შორეული მიზნის - სოციალური თვითმმართველობის წინამავლის ფუნქცია (ჟორდანია, 2018: 60-63). ამასთანავე, სოციალ-დემოკრატები კისრულობდნენ იმ მანდატურის როლს, რომელიც სტაბილური კონტროლის გზით უზრუნველყოფდა დღევანდელი დემოკრატიიდან ხვალინდელ სოციალიზმზე გადასვლას.

### III. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა

ყველა ერთხმად თანხმდებოდა, რომ დემოკრატიული და თავისუფალი არჩევნების საფუძველზე უნდა შემდგარიყო დამფუძნებელი კრება, რომელსაც ექნებოდა საზოგადოების ლეგიტიმაცია. 1918 წლის 22 ნოემბრის დებულების თანახმად, 130 წევრიან დამფუძნებელ კრებას აირჩევდნენ თანასწორი, პირდაპირი და ფარული კენჭისყრის საფუძველზე, სრულად პროპორციული წესით. არჩევნებში მონაწილეობის უფლება ჰქონდა ყველა მოქალაქეს 20 წლის ასაკიდან, განურჩევლად სქესისა (აქტების კრებული, 1990: 84-85). მოქალაქედ ითვლებოდა რესპუბლიკის ტერიტორიაზე რომელიმე ადმინისტრაციულ ერთეულში 1914 წლის 19 ივლისამდე რეგისტრირებული მოქალაქე. ეს გადაწყვეტილება ემსახურებოდა პირველი მსოფლიო ომის ქაოსში მიგრირებული უცხო ელემენტების არჩევნებში მონაწილეობის პრევენციას.

დემოკრატიული პრინციპების ერთგულების დასტურადა და გამჭვირვალობის მიზნით ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ხელმძღვანელობა სხვადასხვა პარტიელისგან შეიქმნა. თავმჯდომარედ დაინიშნა სოციალ-დემოკრატი ალექსანდრე ლომთათიძე, ამხანაგებად ფედერალისტი არჩილ ჯაჯანაშვილი და ესერი ივანე გობეჩია, მდივნად სოციალ-დემოკრატი ოლა (ანა) სოლოლაშვილი, ხაზინადრად კი ეროვნულ-დემოკრატი გიორგი გვაზავა. მოგვიანებით ჯაჯანაშვილი ჩაანაცვლა ასევე ფედერალისტმა თედო ღლონტმა (სცსა, ფ. 1834, ან. 2, საქ. 59, ფურც. 1, 13). კომისიაში შედიოდა თითოეული საარჩევნო სუბიექტის წარმომადგენელი, თუ პარტიები ასეთს არ გაგზავნიდნენ კომისიაში, მაშინ წარმომადგენლად ითვლებოდა საკანდიდატო სიის პირველი ამომრჩეველი (სცსა, ფ. 1834, ან. 1, საქ. 118, ფურც. 19-27, 33). იმ ადგილებში, სადაც არ არსებობდა თვითმმართველობა, საარჩევნო კომისია იქმნებოდა პარტიათა წარმომადგენლებისგან (სცსა, ფ. 1834, ან. 2, საქ. 59, ფურც. 2). ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში სოციალ-დემოკრატებს ჰყავდათ 8 კაცი, 2-2 ფედერალისტებს, ესერებსა და ეროვნულ-დემოკრატებს, თითო-თითო ეროვნულ პარტიას, რადიკალებს, ალიონელებს, დაშნაკებს, დამოუკიდებელთა კავშირს, თათრების ბლოკსა და კადეტებს (სცსა, ფ. 1834, ან. 2, საქ. 74, ფურც. 2).

სოციალისტური პარტიების საარჩევნო პროგრამები ასახავდნენ საბოლოო მიზანმდებ - სოციალიზმის განხორციელებამდე, მისასვლელ პარტიულ ხედვებსა და პრინციპებს. თითოეული მათგანი ემყარებოდა დემოკრატიათა და სრული თანასწორობის იდეას. სოციალ-დემოკრატები და ესერები ხაზს უსვამდნენ ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევის აუცილებლობას, ფედერალისტები აქცენტს აკეთებდნენ წარმოების განვითარებაზე. პარტიების მიზნები მსგავსი იყო ჯარის საკითხში. მეტ-ნაკლებად იგივე ითქმის აგრარულ მიმართულებაზე. პოლიტიკურ ნაწილში, დანარჩენებისგან განსხვავებით, ესერები ემხრობოდნენ სრულ ნეიტრალიტეტს (ირემამე..., 2015: 131-169). მემარჯვენე ეროვნულ-დემოკრატები ეროვნული პოლიტიკის, კერძო საკუთრების და კულტურულ სახელმწიფოებთან მჭიდრო კავშირით საქართველოს დამოუკიდებლობის განმტკიცების იდეით ხელმძღვანელობდნენ (ჯანელიძე, 1999: 247).

ფედერალისტების პროგრამა წარმოადგენდა ყველაზე ტრადიციულ პროგრამას, რამდენადაც ძირითადად თავდაპირველ პრინციპებს მიყვებოდა, განსხვავებით სოციალ-დემოკრატიულისგან, რომელსაც კარგად ეტყობოდა ეტაპობრივი ტრანსფორმაციისა და გარემოსთან ადაპტაციის კვალი. ამავდროულად, საარჩევნო ტაქტიკის მხრივ, საზოგადოებას ყველაზე დახვეწილი პროგრამა სოციალ-დემოკრატებმა შესთავაზეს. მასში დიდი ყურადღება დაეთმო ისტორიულ კონტექსტს, პარტიის დამსახურებას სოციალიზმის, თავისუფლების, ხალხის ინტერესების დაცვისა და ბოლოდროინდელი რეფორმების, განსაკუთრებით მიწის საქმეში. ფრთხილად, მაგრამ მაინც ერთ-ერთ დამსახურებად ითვლიდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, რომელსაც ისინი ბოლო მომენტამდე უფრთხოდნენ.



წინასაარჩევნო კამპანია მშვიდად და თავისუფლად მიმდინარეობდა. პარტიებს გააჩნდათ თავიანთი ბეჭდური ორგანოები (სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ძირითადი გამოცემა იყო გაზეთი „ერთობა“, სოციალისტ-ფედერალისტების გაზეთი „სახალხო საქმე“, ეროვნულ-დემოკრატების გაზეთი „საქართველო“, ესერების გაზეთი „შრომა“ და ა.შ.), შეუზღუდავად წარმოებდა ტრადიციულად ინტენსიური და მწვავე პოლიტიკური პოლემიკა, პარტიულ პრესაში დიდი ადგილი ეჭირა სხვა პარტიების პოზიციების, მათი წარსულის და ცალკეული შეხედულებები კრიტიკას. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ უზრუნველყოფილი იყო თანასწორი უსაფრთხოება, რათა ყველა პოლიტიკურ ძალას შეძლებოდა თანაბარ პირობებში ეწარმოებინა თავისი კამპანია და ამ პირობებს უპირველესად უმრავლესობაში მყოფი სოციალ-დემოკრატები ქმნიდნენ. თავის მხრივ, საზოგადოებაც ცივილურად შეხვდა აღნიშნულ პროცესებს.

მაგრამ სოციალ-დემოკრატების მიერ ადგილობრივი ხელისუფლებისა და რესურსის კონტროლი აჩენდა არჩევნების გაყალბების საფრთხეს. ამის თავიდან ასარიდებლად, საარჩევნო კომისია შინაგან საქმეთა სამინისტროს აცნობებდა წინასაარჩევნო დარღვევების შესახებ და მიმართავდა მიეღოთ სასტიკი და სასწრაფო ზომები, რათა აღკვეთილიყო ადგილობრივი ადმინისტრაციის წარმომადგენლებისა და მილიციის მოხელეების წინასაარჩევნო კამპანიაში ნებისმიერი ჩარევა (სცსა, ფ. 1834, ან. 1, საქ. 1, ფურც. 57, 79-84).<sup>1</sup> ამასთან დაკავშირებით გამოიცა შესაბამისი ცირკულარიც. საარჩევნო დოკუმენტები მოწმობენ, რომ ეს საფრთხე რეალური იყო. პარლამენტის წევრი სპირიდონ კედია იტყობინებოდა ხობისა და ბანძის კომისიების არჩევნებში არაოფიციალურად ჩარევის შესახებ. იმავეს აღნიშნავდნენ საგუბერნიო ინსტრუქტორი მარგველაშვილი და გორის ინსტრუქტორი კვალიაშვილი (სცსა, ფ. 1834, ან. 2, საქ. 59, ფურც. 32, 36, 41). ადგილობრივი ადმინისტრაცია არასდროს ყოფილა ერთპარტიული, ამიტომ სხვა პარტიელებსაც ძლევდათ ცდუნება. მაგალითად, ერთ-ერთი ცნობით, საგარეჯოში კომისიის სოციალისტ-ფედერალისტი თავმჯდომარე დაფქვიაშვილი ამომრჩევლებს საჯაროდ მოუწოდებდა, რომ ხმა არ მიეცათ N9-ით რეგისტრირებული მაშვრალთა პარტიისათვის (სცსა, ფ. 1834, ან. 1, საქ. 118, ფურც. 58). მართალია პარტიების ხელმძღვანელები დემოკრატიული ფასეულობებით ხელმძღვანელობდნენ, თუმცა ადგილობრივი თვითმმართველობებისთვის ამ ღირებულებებს ზოგიერთ შემთხვევაში ჯერ კიდევ არ ჰქონდა უპირატესი მნიშვნელობა, რაც რესურსის არაობიექტურად გამოყენების ცდუნებასაც აჩენდა.

ამასთანავე, პარტიები უჭიოდნენ წინასაარჩევნო დროის სიმცირეს. ხმის მიცემისას გამოვლინდა ცალკეული დარღვევები, სიების უზუსტობა, ბიულეტენების მეტობა, ყუთის დაზიანება და ა.შ. თუმცა ასეთი შემთხვევების რაოდენობა არავის აძლევდა იმის თქმის საშუალებას, რომ არჩევნები გაყალბდა ან მსგავსმა უწყესობებმა შედეგებზე გავლენა მოახდინა. ზემოთქმულს აღიარებდნენ თავად ოპოზიციური პარტიები (ჯანელიძე, 2021: 179).

სოციალ-დემოკრატების უპირატესობები, ხალხთან ურთიერთობის და პოლიტიკური ბრძოლის ის გამოცდილება, რაშიც ისინი აშკარად ჯაბნიდნენ სხვა პარტიებს, ჩანდა ჯერ მათი პროგრამის აქცენტებში და აისახა არჩევნების შედეგებზეც. ჯერ კიდევ საარჩევნო სიები ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებდა, რომ არჩევნებში აბსოლუტური გამარჯვებისთვის მხოლოდ სოციალ-დემოკრატები და ფედერალისტები იბრძოდნენ. სრული, 130 კაციანი საკანდიდატო სია მხოლოდ სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ წარადგინა, ფედერალისტების სია 120 კანდიდატს მოითვლიდა, ეროვნულ-დემოკრატების 96, ესერების 73 სუბიექტს, დანარჩენ პოლიტიკური ერთეულების სიები კი ბევრად უფრო ნაკლებს (ირემაძე, ჭუმბურიძე, 2018: 30-31). არჩევნებში მონაწილე 15 სუბიექტს შორის,

<sup>1</sup> ასევე იხილეთ: სცსა, ფონდი 1834, ანაწერი 2, საქმე 59, ფურცელი 28.



სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ მოიპოვა აბსოლუტური გამარჯვება, დამფუძნებელი კრების 130 ადგილიდან მიიღო 109 ადგილი (სცსა, ფ. 1834, ან. 1, საქ. 118, ფურც. 100).<sup>2</sup> ამას ოპოზიციაც აღნიშნავდა, ეროვნულ-დემოკრატიულ გაზეთ „საქართველოს“ რედაქცია წერდა: „ჩვენ არ გვინდა დავამციროთ სოც.-დემოკრატების პრესტიჟი, ამ პარტიას წარსულში უთუოდ ჰქონდა იდეალური ორგანიზაცია, რომელიც იყო სოციალისტური რწმენით შთაგონებული და ბევრი ტანჯვა და დევნა გადაუტანიათ სოციალ-დემოკრატების პროზელიტებს ძველი მთავრობისგან, მაგრამ დიდი ხანია, რაც მენშევიკები გამოვიდნენ „სარდაფებიდან“ და შეიქნენ ლეგალურ მართველ პარტიათ, სოციალ-დემოკრატებმა მოასწრეს შეექმნათ ურიცხვი კლიენტელა კურსდაუთავებელ პროპაგანდისტებიდან, რომელნიც თავიანთ მდგომარეობის შენარჩუნებისთვის მწვავედ იბრძვიან, და მათი ბრძოლა გამარჯვებით გათავდა კიდეც“ (საქართველო N39, 1919: 1). მემარჯვენეები ჯერ კიდევ 1914 წელს წერდნენ: „ს.-დემოკრატია ერთობ მმოდრავი, მომქმედი და ვრცელ მასასთან დაახლოებული პარტიაა...“ (კლდე N1, 1914: 4). სოციალ-დემოკრატების მიზანმიმართული და უწყვეტი აქტიურობა, გარემოსთან ადაპტაცია და ევოლუციის უნარი ყოველთვის პოულობდა ასახვად პარტიის პოლიტიკურ სიძლიერეში.

კლასობრივი ბრძოლის კონტექსტისთვის უნდა ითქვას, რომ დამფუძნებელი კრების აბსოლუტური უმრავლესობა მუშა-მოსამსახურეებმა შეადგინეს, რომელთა ნახევარზე მეტს გლეხური წარმომავლობა ჰქონდა (ორჯონიკიძე, ზედგინიძე, 2020: 4). პირველმა არჩეულმა პარლამენტმა ოფიციალურად გააფორმა კლასობრივი ბრძოლის შედეგი, რაც არა შერიგებით, არამედ ფეოდალური კლასის მოსპობით დასრულდა. ჯერ კიდევ 1917 წელს თავდაზნაურობის კრებამ მათ ხელთ არსებული ქონება სრულად გადასცა სახელმწიფოს (სცსა, ფ. 1836, ან. 1, საქ. 11, ფურც. 1). ამით კლასმა დაკარგა შემორჩენილი უპირატესობაც.

მაშინ, როდესაც ზოგიერთ წამყვან სახელმწიფოში ქალებს ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ ხმის მიცემის უფლება, საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში აირჩიეს ხუთი ქალი.<sup>3</sup> უმცირესობების პოლიტიკური უფლებების უზრუნველსაყოფად საქართველოში მცხოვრებ ეროვნებებს თუ რელიგიურ ჯგუფებს ჩამოყალიბებული ჰქონდათ გაერთიანებები, რომლებიც არჩევნებში დამოუკიდებლად მონაწილეობდნენ. ასეთები იყვნენ: სომხების „დაშნაკცუტიუნი“, მუსლიმთა ეროვნული საბჭო, ბორჩალოს მაზრის მუსლიმთა ჯგუფი და ელინთა დემოკრატიული ჯგუფი, რომელთაგან დამფუძნებელ კრებაში შესვლა „დაშნაკცუტიუნმა“ შეძლო (ხვადაგანი, 2016: 19, 39).

პოლიტიკური ცხოვრების ცენტრი პარლამენტში გადავიდა, მასში სოციალ-დემოკრატების გარდა ფედერალისტები, ეროვნულ-დემოკრატები, ესერები, მიწის მესაკუთრეთა ეროვნული პარტია და სომხების დაშნაკცუტიუნი შევიდა. მწვავე კამათისა და დაპირისპირების საგნად იქცა ეკონომიკის, ინდუსტრიისა და თავდაცვის თემები. სტენოგრაფიული ჩანაწერები მოწმობენ, რომ დეპუტატები ერთმანეთს არ ინდობდნენ, გაისმოდა ბრალდებები და სუბიექტური შეფასებები. თუმცა, ასევე ბევრი შემთხვევა მოიძებნება, როდესაც პარტიები მხარს უჭერდნენ ერთმანეთის ინიციატივებს, აქცენტი კეთდებოდა წინადადების შინაარსზე. დისკუსიას მეტწილად იდეოლოგიური რწმენა წარმოშობდა.

<sup>2</sup> დარჩენილ ადგილებში არჩევნების ჩატარების შემდეგ 102-მდე შემცირდა (სცსა, ფ. 1834, ან. 2, საქ. 59, ფურც. 61).

<sup>3</sup> საკანდიდატო სიების 600 კანდიდატიდან 26 ქალი იყო, მათ შორის ყველაზე მეტი ქალი კანდიდატი სოციალისტ-ფედერალისტებს ყავდათ (ირემიძე, ჭუმბურიძე, 2018: 31).

ოპოზიციისთვის ოპონირების სარჩულს არ განაპირობებდა, ასე ვთქვათ, პარტიული პოლიტიკური მიზნები და ხელისუფლების ჩანაცვლების მოტივი, არამედ სახელმწიფოებრივი ხედვა. ნიკო ნიკოლაძე აზუსტებდა, რომ მათი ლაპარაკი მიზნად ისახავდა არა მთავრობაში მოსვლას, არამედ მამულის განმტკიცებას (ჯანელიძე, 2022: 14). პოლიტიკური კრიტიკა იყო ჭეშმარიტების ძიების საშუალება. ერთ-ერთ სხდომაზე ესერი ლეო შენგელაია თავის სიტყვაში ამბობდა: „და რომ მოისპოს ეს პარტიული ბრძოლა, ეს იქნება საქართველოს დასახიჩრება, ეს იქნება იგივე რომ ვსთქვათ, რომ ეპიდემიის დროს ექიმები არ უნდა იყვნენ“ (სხდომის ოქმები VIII, 2020: 294-295). ეს გახლდათ საერთო მახასიათებელი, ოპოზიციისთვის მანდატი იყო ხალხის სამსახურის საშუალება და არა პოლიტიკური ქულების დაწერისა. როგორც ეროვნულ-დემოკრატიები წერდნენ: „ოპოზიციამ რომ ვართ, ეს იმას კი არ მოასწავებს, რომ, რასაც მთავრობა წახდენს, არ გვეწყინება ან, სადაც ჩვენი დახმარება საჭიროა, არ დავეხმარებით“ (საქართველო N122, 1918: 1).

განსაკუთრებით ხაზგასასმელია, რომ საგარეო ურთიერთობებისა და ქვეყნის უსაფრთხოების საკითხებში გვერდზე იწევდა კინკლაობა. ოპოზიციის ამ თვისებას თავად სოციალ-დემოკრატებიც აღნიშნავდნენ (ჯანელიძე, 2022: 11-12). საგარეო საფრთხის წინაშე ერთიანობა კი სახელმწიფოებრივ აზროვნებასა და მაღალ პოლიტიკურ პასუხისმგებლობაზე მიუთითებს.

საგარეო ასპარეზზე ქართველები წარდგნენ ერთიანი, ერთი მიზნის გარშემო. მისიების წევრებსა და ელჩებს შორის ბევრნი იყვნენ ოპოზიციური პარტიების წარმომადგენლები. პარიზის საზავო კონფერენციაზე გაგზავნილ დელეგაციაში შედიოდა მთავრობის ორი და ოპოზიციის სამი წარმომადგენელი (მენთეშაშვილი, 1992: 160). ერთა ლიგის მესამე კონფერენციაზე მიავლინეს სოციალ-დემოკრატი კარლო ჩხეიძე და ეროვნულ-დემოკრატი ზურაბ ავალიშვილი (სცსა, ფ. 1864, ან. 2, საქ. 353, ფურც. 2). ასეთივე სურათია ელჩების შემთხვევაში. ფაქტობრივად, ქვეყნის მომავალზე და მეტად საჭირობოროტო საკითხებზე მუშაობისას, გვერდზე იწევდა პარტიული უთანხმოება და ადგილს ზეპარტიულ უთმობდა თანამშრომლობას, რაც შესაძლებელს ხდიდა საერთო შესაძლებლობების კონსოლიდაციას.

ის რომ პირველი რესპუბლიკის ხელისუფლება ცდილობდა ჭეშმარიტად დემოკრატიულ პრინციპებს გაჰყოლოდა, კიდევ ერთი მაგალითიდან ჩანს, 1919 წლის ოქტომბერში დამფუძნებელმა კრებამ უზენაესი სასამართლოს სენატი აირჩია, უმრავლესობაში მყოფმა სოციალ-დემოკრატებმა კანდიდატები არ დაასახელეს და სენატი უპარტიო და ოპოზიციონერი პროფესიონალებით დაკომპლექტდა (სცსა, ფ. 1837, ან. 1, საქ. 420, ფურც. 1-2). დამოუკიდებელ სასამართლოს დემოკრატიის ერთ-ერთი უმთავრესი საფუძველი უნდა შეექმნა და აღნიშნული შემთხვევაც, ალბათ, ყველაზე კარგად გამოხატავდა ამ მისწრაფების რეალურობას.

### დასკვნა

1917 წლისათვის მსოფლიოში და კავკასიაში შექმნილმა ვითარებამ შესაძლებელი გახადა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა, რასაც ქვეყანა პლურალისტური პოლიტიკური მოცემულობით შეხვდა. პარტიული მრავალფეროვნება და იდეოლოგიური დაპირისპირებების მწვავე გამოცდილება დემოკრატიის განვითარებისა და ეფექტური პოლიტიკური თანაცხოვრების მხრივ შიშებს აჩენდა. თუმცა, ერთი მხრივ ქართული პარტიების პოლიტიკური ცივილიზაციის დონემ, მეორე მხრივ კი ეროვნული პოზიციების სიმძლავრემ მეტწილად უზრუნველყო სახელმწიფოებრივი მიზნების უპირატესობა პარტიულ პოზიციებთან მიმართებაში.

საერთო საგარეო მიზნები, დამოუკიდებლობის აღიარება და თავისუფლების განმტკიცება განსხვავებული იდეოლოგიისა და მსოფლმხედველობის პარტიების

ბუნებრივ გამაერთიანებლად იქცა. სოციალ-დემოკრატები ხელმძღვანელობდნენ ობიექტური საჭიროებებით, ვიდრეო პარტიული შეხედულებებით. მოწინააღმდეგეთა ერთიანობას უფრო სანდო გზა უნდა მოენახა ჭეშმარიტებისკენ. პოლიტიკური პასუხისმგებლობის უპირველესი გამოხატულება კი სწორედ ის იყო, რომ პოლიტიკოსებმა იცოდნენ თუ სად იყო დაპირისპირების სივრცე და სად თანხმობის, რაც განსაზღვრავდა მათ მოღვაწეობას.

საკანონმდებლო ორგანოში პარტიების მოღვაწეობა მოწმობს ერთ მთავარ რამეს: ქართული პოლიტიკა დამყარებული იყო საკმაოდ მრავალფეროვან იდეოლოგიურ პრინციპებზე, რაც საქმიანი, და არა პოპულისტური, პოლიტიკის საფუძველს ქმნიდა და მუშაობის პროცესსაც მეტად სიღრმისეულ სახეს აძლევდა.

### გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

#### საარქივო დოკუმენტები

- საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1834, ანაწერი #1, საქმე #1  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1834, ანაწერი #1, საქმე #118  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1834, ანაწერი #2, საქმე #59  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1834, ანაწერი #2, საქმე #74  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1836, ანაწერი #1, საქმე #11  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1836, ანაწერი #1, საქმე #12  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1836, ანაწერი #1, საქმე #124  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1837, ანაწერი #1, საქმე #420  
 საქართველოს ეროვნული არქივის *საისტორიო ცენტრალური არქივი*, ფონდი #1864, ანაწერი #2, საქმე #353

#### პერიოდული პრესა

- გაზეთი „ალიონი“. (1917). N17, თბილისი  
 გაზეთი „ერთობა“. (1918). N111, თბილისი  
 გაზეთი „საქართველო“. (1918). N122, თბილისი  
 გაზეთი „საქართველო“. (1919). N39, თბილისი  
 გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“. (1918). N2, თბილისი  
 გაზეთი „ხალხის თავისუფლება“. (1917). N3, თბილისი  
 გაზეთი „ხალხის თავისუფლება“. (1917). N4, თბილისი  
 გაზეთი „ხალხის თავისუფლება“. (1917). N7, თბილისი  
 გაზეთი „ხალხის თავისუფლება“. (1917). N8, თბილისი  
 გაზეთი „ხალხის თავისუფლება“. (1917). N16, თბილისი  
 ჟურნალი „კლდე“. (1914). N14, თბილისი

## გამოქვეყნებული დოკუმენტები

- აქტების კრებული, 1990: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული 1918-1921, თბილისი: „ივერთა მხარე“. 1990
- კანონთა კრებული, 1919: საქართველოს რესპუბლიკის კანონთა კრებული: 1918 წ., ტფილისი: იუსტიციის სამინისტროს საკოდიფიკაციო განყოფილების გამოცემა. 1919
- სხდომის ოქმები VIII, 2020: საქართველოს დამფუძნებელი კრება : სხდომის ოქმები : ტომი VIII, თბილისი : საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა. 2020

## სამეცნიერო ლიტერატურა

- გაბაშვილი, რ. (1959). „რაც მახსოვს“. მიუნხენი.
- ვადაჭკორია, შ. (2003). „საქართველოს პოლიტიკური ისტორიის საკითხები (XX საუკუნე)“, წიგნი I. თბილისი: გამომცემლობა „მემატიანე“.
- ვადაჭკორია, შ. (2008). „ეროვნული სახელმწიფოებრიობის საკითხი ქართულ პოლიტიკურ აზროვნებაში : ნაკვეთი I (1917-1918 წწ.)“. თბილისი: ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი.
- ირემამე, ი. ლორთქიფანიძე, ლ. ყაზაიშვილი, ხ. შუბითიძე, ს. (2015). „ქართული მემარცხენეობის ქრესტომათია“, ტომი I. თბილისი.
- ირემამე, ი. ჭუმბურიძე, ს. (2018). „პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში“. თბილისი.
- მამულია, გ. ასტამაძე, გ. (2019). „საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტი : დოკუმენტები და მასალები“. თბილისი: ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა.
- ჟორდანია, ნ. (1990). „ჩემი წარსული“. თბილისი: გამომცემლობა „სარანგი“.
- ჟორდანია, ნ. (2018). „საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები : ტომი XIII“, ნოე ჟორდანია საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე (1918 წლის 24 ივნისი - 1921 წლის 18 მარტი) : ოფიციალური დოკუმენტები, სიტყვები და გამოსვლები (რედაქტორი ემზარ ჯგერენაია). თბილისი: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა.
- შველიძე, დ. (2022). „პოლიტიკური პარტიები საქართველოში (წარმოქმნიდან დღემდე)“. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“.
- ხვადაგია, ი. (2016). „საქართველოს დამფუძნებელი კრება: 1919“. თბილისი: საბჭოთა წარსულის კვლევის ლაბორატორია.
- ჯანელიძე, ო. (1999). „საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია (1917-1923 წწ.)“, სადეტორო დისერტაცია. თბილისი.
- ბაციკაძე, გ. (2024). ქართული სოციალ-დემოკრატიის ზოგადი ხასიათი და პირველი ნაბიჯები ბათუმში, ჟურნალი „მავიზღვისპირეთი ცივილიზაციათა გზაჯვარედინზე“, ტომ. 2 No. 2, გვ. 99-111. DOI: <https://doi.org/10.61671/bsrcc.v2i2.8665>
- ორჯონიკიძე, თ. ზედგინიძე, ნ. (2020). საქართველოს დამფუძნებელი კრების (1919-1921) სოციალურ-პოლიტიკური შემაღგენლობა, ჟურნალი „ქართული პარლამენტარიზმი“, ტომი 2, N1 (3), გვ. 1-9.
- ჯანელიძე, ო. (2021). საქართველოს დამფუძნებელი კრების წინასაარჩევნო კამპანია, ჟურნალი „ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოლოგია“, N6, გვ. 162-188.
- ჯანელიძე, ო. (2022). „საპარლამენტო ოპოზიციური ფრაქციები საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში“, ჟურნალი „ქართული პარლამენტარიზმი“, ტომი 4, N2 (8), გვ. 1-17.



ჯონსი, ს. (2018). დემოკრატიის ფორმირება საქართველოში: 1918-1921, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება ასი წლის შემდეგ - მოდელი ევროპისთვის? : საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმი.

#### References

- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1834, anats'eri #1, sakme #1 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1834, Inventory #1, Case #1]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1834, anats'eri #1, sakme #118 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1834, Inventory #1, Case #118]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1834, anats'eri #2, sakme #59 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1834, Inventory #2, Case #59]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1834, anats'eri #2, sakme #74 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1834, Inventory #2, Case #74]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1836, anats'eri #1, sakme #11 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1836, Inventory #1, Case #11]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1836, anats'eri #1, sakme #12 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1836, Inventory #1, Case #12]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1836, anats'eri #1, sakme #124 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1836, Inventory #1, Case #124]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1837, anats'eri #1, sakme #420 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1837, Inventory #1, Case #420]
- Sakartvelos erovnuli arkivis saistorio tsentraluri arkivi, fondi #1864, anats'eri #2, sakme #353 [The Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, Fund #1864, Inventory #2, Case #353]
- Gazet'i "Alioni"(Newspaper "Alioni"). (1917). №17. Tbilisi
- Gazet'i "Ertoba"(Newspaper "Unity"). (1918). №111. Tbilisi
- Gazet'i "Sakartvelo"(Newspaper "Georgia"). (1918). №122. Tbilisi
- Gazet'i "Sakartvelo"(Newspaper "Georgia"). (1919). №39. Tbilisi
- Gazet'i "Sakartvelos Respublika"(Newspaper "Republic of Georgia"). (1918). №2. Tbilisi
- Gazet'i "Khalkhis Tavisufleba" (Newspaper "Freedom of People"). (1917). № 3, Tbilisi
- Gazet'i "Khalkhis Tavisufleba" (Newspaper "Freedom of People"). (1917). № 4, Tbilisi
- Gazet'i "Khalkhis Tavisufleba" (Newspaper "Freedom of People"). (1917). № 7, Tbilisi
- Gazet'i "Khalkhis Tavisufleba" (Newspaper "Freedom of People"). (1917). № 8, Tbilisi
- Gazet'i "Khalkhis Tavisufleba" (Newspaper "Freedom of People"). (1917). № 16, Tbilisi
- Zhurnal'i "Klde"(Journal "Rock"). (1914). №1. Tbilisi

- Aktebis krebuli. (1990). Sakartvelos Demokratiuli Respublikis samartlebrivi aktebis krebuli 1918–1921. Tbilisi: "Iverta Mkhare". [Collection of Legal Acts of the Democratic Republic of Georgia 1918–1921]. Tbilisi: "Iverta Mkhare".
- Kanonta krebuli. (1919). Sakartvelos Respublikis kanonta krebuli: 1918 ts. Tbilisi: Iustitsiis Saministros Sakodifikatsio Ganqopileba. [Legislative Code of the Republic of Georgia: 1918]. Tbilisi: Codification Department of the Ministry of Justice.
- Skhdomis oqmebi VIII. (2020). Sakartvelos dampudznebeli kreba: skhdomis oqmebi. Tomi VIII. Tbilisi: Sakartvelos Parlamentis Erovnuli Biblioteka. [Minutes of the Constituent Assembly of Georgia: Volume VIII]. Tbilisi: National Parliamentary Library of Georgia.
- Gabashvili, R. (1959). Rats makhsovs. [What I Remember]. Munich.
- Vadatchkoria, Sh. (2003). Sakartvelos politikuri istoriis sakitkhebi (XX saukune). [Issues of the political history of Georgia (XX Century)]. Tbilisi: "Mematiane"
- Vadatchkoria, Sh. (2008). Erovnuli sakhelmtsipoebriobis sakitkhi kartul politikur azrovnebash: nakveti I (1917-1918). [The Issue of National Statehood in Georgian Political Thought: Volume I (1917–1918)]. Tbilisi: Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology
- Iremadze, I., Lortkipanidze, L., Qazaishvili, Kh., Shubitidze, S. (2015). Kartuli memartskheneobis khrestomatia, tomi I. [Chrestomathy of Georgian Leftism, volume I]. Tbilisi.
- Iremadze, I., Chumburidze, S. (2018). Pirveli saqoveltao demokratiuli archevnebi damoukidebel Sakartveloshi. [The First Universal Democratic Elections in Independent Georgia]. Tbilisi.
- Mamulia, G., Astamadze, G. (2019). Sakartvelos gantavisuflebis komiteti: dokumentebi da masalebi. [The Committee for the Liberation of Georgia: Documents and Materials]. Tbilisi: National Library Publishing.
- Shvelidze, D. (2022). Politikuri partiebi sakartveloshi (tsarmokmnidan dghemde). [Political Parties in Georgia (From Formation to Present)]. Tbilisi: "Palitra L".
- Zhordania, N. (1990). "chemi tsarsuli". [My Past]. Tbilisi: "Sarangi".
- Zhordania, N. (2018). Sakartvelos sakhelmtsipo khemdzgvanelebi: t. XIII. Ed. E. Jgerenaia. Tbilisi: Sakartvelos Parlamentis Erovnuli Biblioteka [Leaders of the Georgian State: Vol. XIII. Noe Zhordania as Chairman of the Government of Georgia (1918–1921). Tbilisi: National Parliamentary Library of Georgia]
- Khvadagiani, I. (2016). Sakartvelos dampudznebeli kreba: 1919. Tbilisi: Sabch'ota Tsarsulis Kvlevis Laboratoria [The Constituent Assembly of Georgia: 1919. Tbilisi: Laboratory for the Study of Soviet Past, 2016]
- Janelidze, O. (1999). Sakartvelos erovnul-demokratiuli partia (1917–1923 ts'ts'). Sadokt'oro disertatsia. Tbilisi [The National-Democratic Party of Georgia (1917–1923). Doctoral Dissertation. Tbilisi]
- Batsikadze, G. (2024). Kartuli social-demokratiis zogadi khasiati da pirveli nabijebi batumshi, Zhurnali *shavizghvispireti tsivilizatsia gzaivaredinze*, tomi 2, n 2, gv. 99-111 [The General Character of the Georgian Social Democracy and the First Steps in Batumi, Journal "Black Sea Region at the Crossroads of Civilizations" Vol. 2 No. 2, pp. 99-111]. DOI: <https://doi.org/10.61671/bsrcc.v2i2.8665>
- Orjonikidze, T., Zedginidze, N. (2020). Sakartvelos dampudznebeli krebis (1919–1921) sotsialur-polit'ik'uri shemadgenloba. Zhurnali *Kartuli Parlamentarizmi*, t. 2, №1 (3), pp. 1–9 [The Social-Political Composition of the Constituent Assembly of Georgia (1919–1921). Journal "Georgian Parliamentarism", Vol. 2, No. 1 (3), pp. 1–9]

- Janelidze, O. (2021). Sakartvelos dampudznebeli krebis tsinasaarchevno kampania. Zhurnali *Istoria, Arqeologia, Etnologia*, №6, pp. 162–188 [The Pre-Election Campaign of the Constituent Assembly of Georgia. Journal “History, Archaeology, Ethnology”, No. 6, pp. 162–188]
- Janelidze, O. (2022). Sapatlament’o opozitsiuri p’raqtsiebi Sakartvelos dampudznebeli krebashi. Zhurnali *Kartuli Parlamentarizmi*, t. 4, №2 (8), pp. 1–17 [Parliamentary Opposition Factions in the Constituent Assembly of Georgia. Journal “Georgian Parliamentarism”, Vol. 4, No. 2 (8), pp. 1–17]
- Jones, S. (2018). Demokratiis p’ormireba Sakartveloshi: 1918–1921. Saertashoriso sametsniero p’orum’I – sakartvelos gakhseneba 100 tslis shemdeg, gv. 31-66 [The Formation of Democracy in Georgia: 1918–1921. International Scientific Forum - Remembering the Democratic Republic of Georgia 100 Years on: A Model for Europe?, pp. 31-66]